

راهبردهای توسعه صنعت توریسم در استان هرمزگان

(با نگرشی ویژه بر چشمه‌های آب گرم معدنی)

احمدعلی نادری (کارشناس ارشد جغرافیای طبیعی)

عزیزمان در خطه جنوب رابه رشته تحریر درآوریم. براین اساس باب مطالعه را بر روی چشمه‌های آب گرم معدنی استان هرمزگان می‌گشاییم و ضمن اهمیت این آبهای خدادادی در موارد گوناگون در خصوص نقش آنها در جذب سیاحان، مسافران، توریستها واز همه مهمتر گذران اوقات فراغت هموطنان عزیز را بیان می‌داریم. نهایتاً با شمردن برخی مشکلات در خصوص بهره‌برداری از چشمه‌های آب گرم معدنی استان هرمزگان در متن نوشتار، راهبردهایی جهت توسعه بهره‌برداری‌های صحیح ارائه می‌نماییم. شایان ذکر است که آنچه در خصوص آبهای گرم هرمزگان ارائه می‌شود در بسیاری از موارد و در مورد چشمه‌های معدنی سایر نقاط کشور نیز صادق و راهگشا است. به امید این که درآینده‌ای نه چندان دور، صنعت توریسم، درخشش ویژه‌ای یابد.

موقعیت، حدود و وسعت

استان هرمزگان با وسعتی معادل $۶۸۴۷۵/۸$ کیلومتر مربع در جنوب ایران بر حاشیه شمالی آبهای نیلگون خلیج فارس و دریای عمان واقع شده است. مختصات جغرافیایی $۲۵^{\circ} ۳۴'$ عرض شمالی تا $۵۷^{\circ} ۲۸'$ عرض شمالی و $۵۲^{\circ} ۴۱'$ طول شرقی تا $۱۵^{\circ} ۵۹'$ طول شرقی حدود جغرافیایی آن را مشخص می‌نماید. استان هرمزگان از شمال و شمال شرقی با استان کرمان، از جنوب با خلیج فارس و دریای عمان، از جنوب شرقی با استان سیستان و بلوچستان و از غرب با استانهای فارس و بوشهر همسایه می‌باشد.

از لحاظ وسعت بزرگترین شهر استان، بندرعباس می‌باشد (۲۷۳۱۶ کیلومتر مربع) این شهر مرکز استان تلقی می‌شود. شهر بندرعباس با مرکز

پیشگفتار

فلسفه وجودی برنامه ریزی دقیق در هر مسئله و هرکاری دست‌یابی به اهداف و مقاصد، از طریق منطقی و برداشتن مشکلات و موانع است. همان قدر که حرکت منطقی و رسیدن به هدفهای ما در هر مسئله‌ای مهم است، تفکر منطقی درباره حل مشکلات و معضلات و پرداختن به ممکن‌ها و غیرممکن‌ها هم همان قدر اهمیت دارد و در حقیقت محور اصلی اجرای برنامه‌های پیش بینی شده است. اساساً قیاس سهم و جایگاه ایران در صنعت توریسم با کشورهای توریست پذیر جهان حکایت از دشواریها و تنگناهای صنعت توریسم در ایران دارد. تا زمانی که گامی در جهت حل این معضلات برداشته نشود نباید انتظار توسعه این صنعت را داشته باشیم.

در صنعت توریسم پیوسته یک واقعیت وجود داشته است و آن اینکه این صنعت نه مطرود است و نه میمون. توسعه آن خوشایند است زیرا در ایجاد اشتغال و درآمد و حیات بخشیدن به اقتصادهای محلی بی‌جان و بالا بردن ارزش افزوده نقش فوق‌العاده سازنده‌ای دارد و از دیدگاهی دیگر ناخوشایند است، که محیطهای طبیعی را تخریب نموده و به محیطهای فرهنگی آسیب می‌رساند. از دیدگاهی دیگر نیز ذکر این نکته ضروری است، که هرگاه از مواهب طبیعی نیز برای توسعه این صنعت استفاده نکنیم در واقع ظلم به خویشتن کرده‌ایم، خصوصاً این که همواره در صدد رهایی از اقتصاد تک محصولی نفت هستیم.

در مطالعه حاضر، ضمن اشاراتی به وضعیت توریسم در ایران در قبل و بعد از انقلاب، سعی بر این است که گوشه‌ای از توانهای خدادادی میهن

پراکنده هستند که برخی از آنها دارای آب دهی فصلی می‌باشند. خصوصیات فیزیکی و شیمیایی چشمه‌های فوق‌الذکر در جداول مربوطه آورده شده است.

هرمزگان و توسعه توریسم

اساساً صنعت توریسم در استان هرمزگان می‌تواند یکی از بزرگترین منابع درآمد محسوب شود و بخشی از اشتغالات مهم منطقه را تأمین نماید. استان هرمزگان استانی است که سابقه‌ای تاریخی و تمدنی بالا را همراه با پتانسیلهای عظیم طبیعی، یک جا در خود جای داده است. آداب و رسوم و فرهنگ خاص مردمان این ناحیه، مشتاقان دیدار بسیاری دارد. صنایع دستی چون استفاده از صدف و مروارید زیبای خلیج فارس (مروارید کیش) درآنها، سید و حصیر بافی، سفالگری، گلابتون دوزی، زردوزی، سوزن دوزی، قالی بافی، چادرشب بافی و... همه و همه عواملی هستند که می‌توانند در پذیرایی و جلب مسافران خطه جنوب مورد توجه قرار گیرند و هر سال بر شمار جهانگردان مشتاق این ناحیه بیفزایند. از همه مهمتر وجود مواهب طبیعی چون سواحل زیبای دریا، وجود جنگلهای سرسبز جزا (که نمونه‌اش در هیچ کجای کشور یافت نمی‌شود) با وسعتی معادل ۵۶۰۰ هکتار بر روی خاکهای لجنی در معرض جزر و مد دریا قرار گرفته‌اند، هر بیننده‌ای را به وجد می‌آورد.

اینها نمونه‌ای از مواهب طبیعی برای کسب درآمد از مسافران خسته از کار و تلاش در زندگی ماشینی امروز، و ایجاد فرصت گذران اوقات فراغت برای آنان محسوب می‌شود. در بین عوامل طبیعی، اقلیم این ناحیه طی فصل سرد سال می‌تواند پذیرای شمار کثیری از هم میهنان و میهمانان خارجی باشد، خصوصاً در فصل بهار که در سطح کشور با اوج تعطیلات و فرارسیدن عید باستانی ایرانیان است.

وجود چشمه‌های آب گرم معدنی همراه با مناطق ییلاقی اطراف شهر بندرعباس و مناطق حفاظت شده طبیعی، همه و همه توانمندی طبیعی هستند که هر یک می‌توانند نقطه امید برای زوددن محرومیت از مردمان خونگرم خطه جنوب محسوب شوند.

کاربرد آبهای معدنی

حقیقت این است که مصرف آبهای معدنی در هرمزگان، بدان سان که در سایر نقاط کشور یا در سطحی بالاتر (آن گونه که در کشورهای صنعتی جهان برای آشامیدن یا آب درمانی مورد استفاده قرار می‌گیرد) هنوز چندان عمومیت نیافته است. و چه بسیارند از منابع آب معدنی که هنوز ناشناخته مانده‌اند، یا این که شناخت نسبت به آنها فقط منحصر به درک موقعیت فیزیکی و جغرافیایی آنها می‌باشد. مطالعات کلی نیز در سالهای اخیر به صورت پراکنده درباره آبهای معدنی انجام گرفته است. بررسی آبهای معدنی کشور ایران که در سالهای اخیر مورد توجه قرار گرفته، نشان دهنده این است که آبهای معدنی استان هرمزگان خصوصاً چشمه آب گرم گنو دارای مزایای بالایی جهت توریست و یا سایر استفاده‌های سودآور می‌باشند. اما

سیاسی کشور یعنی تهران ۱۳۳۳ کیلومتر فاصله دارد. نزدیکترین شهر دریایی به بندر عباس شهر قشم می‌باشد که در فاصله ۱۲ مایلی آن واقع شده است. همچنین با شهرهای شارجه ۱۳۵ مایل دریایی، کراچی ۴۵۰ مایل دریایی و دارالسلام (تانزانیا) ۲۶۸۰ مایل دریایی فاصله دارد.

آبهای گرم معدنی در هرمزگان:

- پراکنندگی جغرافیایی

استان هرمزگان به واسطه موقعیت خاص جغرافیایی در منطقه‌ای فعال از نظر زمین شناسی واقع شده است. لذا در بخشهای متعددی از آن، چشمه‌های آب گرم معدنی به وضوح دیده می‌شود. مهمترین این چشمه‌ها به قرار زیر است:

۱) آب گرم گنو

چشمه معدنی گنو در فاصله ۳۳ کیلومتری شمال شرق بندرعباس در کنار جاده ارتباطی سیرجان- بندرعباس واقع شده است. چشمه در دره‌ای واقع شده که شمال و جنوب آنرا ارتفاعات سخت آهکی پوشانده است. این ارتفاعات با بلندی به میزان ۲۳۴۷ متر دهستانهای فین، سیاوه و ایسین را از یکدیگر جدا می‌کند. این کوهها در مقایسه با آب و هوای گرم بندرعباس، دارای آب و هوایی نسبتاً معتدل هستند که به واسطه وجود آبهای گرم در پای آن می‌تواند مورد توجه زیادی برای جلب مسافران قرار گیرد.

آب چشمه گنو از دسته آبهای کلرو و سولفاته کلسیک گوگردی خیلی گرم می‌باشد. خواص درمانی این آبها فوق‌العاده بالاست که تشریح خواهد شد.

۲) آب گرم خورگو

در قسمت شمال شرقی بندرعباس در مسیر راه سیرجان به این شهر به فاصله حدوداً ۹۳ کیلومتری از طریق راه آسفالت، در حوالی روستای خورگو، چشمه آب گرم خورگو واقع شده است. رودخانه آب گرم که از طریق چشمه‌های آب گرم تغذیه می‌شود از کنار این آبادی می‌گذرد و سرانجام به خلیج فارس می‌ریزد.

۳) آب گرم خمیر

این چشمه در ۱۵۹ کیلومتری جنوب غربی بندرعباس، در مسیر راه آسفالت بندر خمیر- بندر لنگه در قسمتهای شمالی روستای لشتان واقع گردیده که از طریق یک راه شنی به چشمه آب گرم منتهی می‌شود. چشمه آب گرم خمیر در ۵ کیلومتری غرب بندر خمیر قرار دارد.

۴) آب گرم چستانه

این آب گرم در نزدیکی روستای خون سرخ حدوداً ۲۵ کیلومتری غرب بندرعباس - بندر شهید رجایی قرار دارد. قابل ذکر است که چشمه‌های آب گرم دیگری نیز در استان هرمزگان

جلدی و از راه زیر جلدی یا تزریق و سرانجام از راه گوارش قابل جذب است. آب این چشمه طبیعی یک اثر ضد سم عمومی به خصوص بر روی کبد دارد و در ضمن خلط آور و ضدنزله است. همچنین برای رماتیسم به کار می رود به گونه‌ای که این امر در مورد بسیاری از چشمه‌های جهان مورد توجه کارشناسان قرار گرفته است. امروزه آبهای گوگردی قوی برای رماتیسم‌هایی که معمولاً شدت دارند تجویز می‌شوند.

خواص درمانی آبهای چشمه گنو به سبب دارا بودن مقدار فراوان کلر و سدیم باعث ازدیاد ترشحات بزاق، عصیر معدی و همچنین حرکات معده می‌شوند و حتی اثر ملین نیز دارند. حمام آبهای کلرور باعث اشباع عروق می‌گردد. با در نظر گرفتن ترکیب آب گوگردی گنو از این چشمه می‌توان در درمان بیماریهای مجاری، تنفسی، جلدی و رماتیسمی استفاده فراوان نمود. حال نکته اساسی اینجاست که درمان با آب معدنی در واقع عبارت است از به کارگیری کلیه امکانات موجود در کنار چشمه‌ها به منظور درمان بیماران. لذا نیاز است که در ایستگاه آب معدنی گنو امکاناتی چون آرامش محیط، ایجاد منظم زندگی روزمره، وسایل ورزشی در هوای آزاد، ایجاد رژیم غذایی مناسب، تأسیس امکانات خدماتی رفاهی و سرانجام نظارت طبیب وجود داشته باشد. این امر مستلزم سرمایه‌گذاری از سوی دولت و یا تشویق بخش خصوصی جهت سرمایه‌گذاری می‌باشد. با ایجاد ایستگاههای درمانی - پژوهشی در کنار این چشمه می‌توانیم هر ساله جمع کثیری از مسافران و جهانگردان را جذب نماییم. جالب اینجاست که درمان باید طی دوره درمان صورت گیرد و از حد یک گردش روزانه می‌تواند فراتر رود، و این یک امتیاز مثبت در بهره‌وری بیشتر از این توان طبیعی است.

بهره‌برداری صنعتی و کشاورزی

آبهای معدنی که از طریق صنایع مخصوص به خود به صورت بطری پر شده عرضه می‌گردد، می‌تواند مورد صنایعی برای بهره‌برداری از چشمه‌های معدنی باشد. آبهایی که غالباً می‌تواند به صورت بطری استفاده شود از نوع بی کربناته، سولفاته سدیک و کلسیک می‌باشد که چشمه آب گرم گنو از نوع سوم آن است.

شناسایی دقیق و مناسب آبهای معدنی استان، خصوصاً چشمه آب گرم گنو می‌تواند مبنای استقرار صنایع بطری پرکنی در این منطقه گردد که بالطبع نقشی نیز در ایجاد کانون جمعیتی استان خواهد داشت و با توجه به این که این آبها بازار مناسبی در نواحی جنوب خلیج فارس و شیخ نشینها دارد، صدور آن می‌تواند حائز اهمیت باشد. در این صورت مراکز چشمه‌های آب گرم خصوصاً آب گرم گنو در هرمزگان می‌تواند واحدی اشتغال زا و در نتیجه کانون و هسته شهرکی جدید را تشکیل دهد و به این صورت بخشی از بار اضافه جمعیت بندرعباس را بر دوش گرفته و نهایتاً به یک شهرک مهم توریستی نیز تبدیل شود. آبهای گرم گنو می‌تواند در صنعت برای تسخیر، خشک کردن، تخمیر، گرم کردن و... استفاده شوند و به عنوان یک منبع انرژی گرمایی کاربرد داشته باشند. از آبهای معدنی در بخش کشاورزی نیز می‌توان استفاده نمود، که متأسفانه در حال حاضر بهره‌بردارهای تابجایی از

متأسفانه بسیاری از چشمه‌هایی که حتی مطالعه شده‌اند بدون استفاده واقعی به رودخانه‌ها ریخته و یا به نحو غیر صحیح به مصرف کشاورزی می‌رسند و عدم بهره‌برداری صحیح از آنها باعث شده که برخی از آنها حتی منشأ پاره‌ای از بیماریها نیز باشند. کوششهای به عمل آمده نیز در جهت جلوگیری از چنین پیامدهایی و یا استفاده از این منابع خدادادی، به دلیل فقدان سازمان بایی مشخص و سیستماتیک، اغلب موفقیتی نداشته است.

البته این موضوع در خصوص بسیاری از چشمه‌های آب معدنی کشور صادق است. استفاده‌های ناچیزی هم که از این منابع به عمل می‌آید، عمدتاً از طریق افراد محلی و کاملاً تجربی و بدون روشهای علمی انجام می‌گیرد. در صورتی که ما می‌توانیم نه تنها در سطح استان هرمزگان، که در تمامی کشور با استفاده از تجارب ارزشمندی که کشورهای پیشرفته صنعتی دارای آبهای معدنی منجمله فرانسه، ژاپن، ایتالیا، آلمان، رومانی و اتریش در این راه به دست آورده‌اند، برای ایجاد سازمانهایی در جهت برنامه ریزی صحیح علمی برای استفاده بطری پرکنی، آب درمانی، جلب جهانگردان و... کمک بگیریم. قابل ذکر است که استفاده از آبهای معدنی این خطه از کشور مانند بسیاری نواحی دیگر به دلیل باز بودن چشمه‌های آب گرم شدیداً فصلی می‌باشد. هر نوع برنامه‌ریزی در جهت استفاده از این چشمه‌ها با توجه به شرایط محیطی باید در جهت فراهم نمودن امکاناتی برای استفاده در تمام فصول باشد. بدین سان می‌توان با ایجاد فضاهای سرپسته در اطراف چشمه‌ها (مثلاً گنو در هرمزگان) مکانهایی مناسب برای بهره‌گیری بهتر از آنها در همه ایام سال فراهم آورد.

آب درمانی:

آب معدنی جزو اولین داروهای طبیعی بشر است که آثار استفاده از آن از چندین هزار سال قبل تا کنون وجود دارد. استفاده علمی از آبهای معدنی پس از شناخت ترکیب و اثرات درمانی آن در قرن اخیر تحقق یافته است. آب معدنی بر روی بدن و یا مواضعی خاص دارای اثراتی می‌باشد که این اثرات در هنگام مصرف مستقیم از آب در مظهر چشمه شدیدتر می‌باشد. در درمان بیماران علاوه بر ترکیب شیمیایی و فیزیکی آب عواملی چون آب و هوای منطقه، ارتفاع، نحوه درمان و شرایط دیگر در عمل مؤثرند. آبهای معدنی به واسطه خواص شیمیایی و یژه‌ای که دارند در درمان بیماران متعدد می‌توانند کارایی داشته باشند.

در بین چشمه‌های آب گرم هرمزگان، چشمه آب گرم گنو از این نظر جزو آبهای گوگردی بسیار گرم است. این چشمه می‌تواند مهمترین مرکز آب درمانی استان باشد. لذا در خصوص اهمیت نوع آبهای آن در درمان بیماریهای متعدد شرح زیر آورده می‌شود:

نقش آبهای گوگردی گنو در آب درمانی

اساساً عنصر اصلی تشکیل دهنده آبهای چشمه گنو گوگرد است که به صورت‌های مختلف ظاهر می‌شود. آب این چشمه از دسته آبهای کلروسولفاته کلسیک گوگردی خیلی گرم می‌باشد که گوگرد این آبها از راه مجاری تنفسی،

سیاحان داخلی و خارجی کمک فراوان نمود. جالب توجه این که اثرات این آبها در درمان بیماریها بر اثر نگهداری در بطری و دیر کردن از محل چشمهها کاهش می‌یابد و از سوی دیگر عموماً کسانی که برای تفریح و یا درمان به این مراکز مراجعه می‌کنند، اغلب به تنهایی نمی‌آیند، بلکه به طور دسته جمعی با خانواده یا دوستانشان مراجعه می‌کنند. اگر بتوانیم به جذب این مسافران اقدام نمائیم گامی مؤثر در جهت ایجاد اشتغال در صنعت توریسم و توسعه منطقه‌ای استانهای کشور از جمله استان محروم هرمزگان برداشته‌ایم. در این خصوص نیاز به ارائه راهبردهایی اساسی است که در غالب یک برنامه ریزی صحیح عملی شوند.

اساساً جهانگردی درایران به ویژه در استان هرمزگان مسئله‌ای تازه است که هنوز آن طوری که باید و شاید مورد بهره‌برداری واقع نشده است. متأسفانه در بسیاری از موارد به واسطه عدم توسعه صحیح شبکه راههایی که منتهی به چشمه‌های آب گرم می‌شوند و یا کمبود مسکن مناسب و تأسیسات رفاهی و عدم وجود شعبه جذب سیاحان، چه از نظر راهنمایی و چه از نظر مدیریت، موجب شده که در بسیاری از موارد، جهانگردان و مسافرانی که به دیدن این چشمه‌ها می‌آیند با دلنگی و عدم رضایت، منطقه را ترک کنند.

همان طور که در خصوص چشمه آب گرم گنو اشاره شد، بسیاری از این چشمه‌ها دارای قابلیت‌های فوق‌العاده‌ای در درمان بیماریها هستند. در حالی که بسیاری از مردمان (اعم از داخلی یا خارجی) به هیچ وجه شناختی در این خصوص ندارند. لذا نیازمندیم که این چشمه‌ها را به طرق گوناگون و با همکاری نهادهای متعددی چون وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، صداوسیما، وزرات بهداشت و درمان، وزارت نیرو، استانداردها و ... به جهانیان و خصوصاً مردمان کشورهای شناسانیم و به این طریق بر میزان دیدار مسافرین از چشمه‌ها و در نتیجه توسعه توریسم این خطه کمک کنیم. واقعیت این است که بخش خصوصی نه در جهت مطالعه و شناساندن اهمیت چشمه‌های آب گرم استان می‌تواند گامی مؤثر بردارد و نه می‌تواند نیازهای مسافرین را در این مناطق به خوبی تأمین نماید. لذا این امر مستلزم سرمایه‌گذاری از سوی دولت (حداقل برای شروع کار) می‌باشد. استان هرمزگان شایستگی سرمایه‌گذارهای سنگین را دارد. قابل ذکر است که در بسیاری از موارد، ثروتمندان جامعه یا توریستهای خارجی ترجیح می‌دهند که ایام فراغت و یا دیدار خود را در کنار دریا بگذرانند. لذا وجود آبهای نیلگون جنوب سالانه تعداد زیادی از جمعیت مسافر را می‌تواند به سوی خود فراخواند. حال اگر در کنار این عامل جذاب طبیعی، به گسترش و توسعه امکانات توریستی در کنار چشمه‌های آب معدنی خصوصاً آب گرم گنو نیز دقت شود، می‌توانیم درصد بیشتری از مسافران را وارد استان نمائیم. به ویژه این که موقعیت جغرافیایی چشمه‌های آب گرم (علی‌الخصوص گنو) به گونه‌ای است که در کنار اصلی‌ترین جاده ورودی هرمزگان قرار گرفته و از سوی دیگر فاصله‌ای بسیار کم با شهر مهم استان یعنی بندرعباس با حداکثر امکانات رفاهی دارد.

مسئله اساسی دیگری که درخصوص توسعه توریسم چشمه‌های آب

این منبع در کشاورزی صورت می‌گیرد. در حالی که با مطالعات علمی دقیق می‌توان از آن به عنوان یک منبع گرما برای کشت حبوبات و ... استفاده کرد. موارد فوق‌الذکر بازم بر اهمیت توجه به چشمه‌های آب گرم می‌افزاید. استفاده از آنها در صنعت نیز توان دیگری است که باید مد نظر قرار گیرد. در حالی که امروزه در اطراف چشمه‌های آب گرم استان هرمزگان و حتی سایر نقاط کشور، کمتر و یا به هیچ وجه از این آبها در ایجاد صنایع استفاده نمی‌شود. استقرار صنایع ساده‌ای چون بطری پرکنی، علاوه بر ایجاد اشتغال و افزایش درآمد و کاهش فشار جمعیتی می‌تواند جاذب مسافران و بهانه‌ای برای پذیرایی از آنها تلقی شود. ایجاد کارگاههای شستشوی پوشاک نیز می‌تواند به راحتی در کنار این چشمه‌ها خصوصاً آب گرم گنو که در فاصله‌ای کمتر از ۳۵ کیلومتری شهر بندرعباس و بر سر راه ارتباطی مهم جنوب با مرکز کشور قرار گرفته است مورد توجه واقع شود.

جهانگردی

یکی از راههای جلب توریست و مسافر، بوجود آوردن امکانات استفاده از منابع آب معدنی در نقاط مختلف و در مجاورت چشمه‌های معدنی می‌باشد. این منابع طبیعی در مراکز موسوم به ایستگاه آب معدنی قابل استفاده می‌گردد که دارای امکانات و تأسیسات مختلف به منظور گردش و درمان برای سیاحان باشند.

کشور صنعتی برای جلب سیاحان از چشمه‌های معدنی استفاده شایانی می‌برند. یکی از کشورهایی که در زمینه چشمه‌های معدنی جهت جلب توریست به خوبی کار کرده است ژاپن می‌باشد. امروزه علاوه بر سیاحان خارجی، ژاپنی‌ها و به خصوص اهالی شهرهای بزرگ برای رفع خستگی و فرار از گرما و غوغا و سروصدا به این نقاط رو می‌آورند. طبق برآورد وزارت رفاه ژاپن، آمار سال ۱۹۶۰ میلادی نشان می‌دهد که در اطراف چشمه‌های معدنی ۲۸۰۰ دستگاه هتل و ساختمان، ۱۷۹۰ دستگاه استخر شنا و حمامهای عمومی، ۱۳۰۰ دستگاه ویلا و خوابگاههای دولتی و خصوصی وجود دارد. قسمت اعظم ۱۰۲ دستگاه بیمارستان و آسایشگاههای ملی که در سراسر ژاپن وجود دارد از آبهای معدنی برای دوره نقاهت بیماران استفاده می‌کنند.

اساساً امروزه خستگیهای ناشی از زندگی روزانه، افزایش نسبی درآمد در جامعه، توسعه وسایل ارتباطی، کاهش خطرات ناشی از مسافرت، وجود تسهیلات بانکی همگی به نوعی باعث ازدیاد مسافرتها، خصوصاً مسافرتها داخلی شده است. لذا با افزایش روز افزون جمعیت و تغییر الگوهای مصرف از یک سو و بالا رفتن سطح توقع مردم در خصوص گذران اوقات فراغت از سوی دیگر باید در صدد ایجاد کانونهای جدید گذران اوقات فراغت برآئیم. در این بین توجه به چشمه‌های آب گرم و معدنی می‌تواند حائز اهمیت فراوانی باشد. این چشمه‌ها با توانهای بالایی که درخصوص درمان بیماریها دارند می‌توانند در جذب سیاحان داخلی و خارجی نقشی اساسی ایفا کنند. با ایجاد امکانات و تأسیسات رفاهی در اطراف ایستگاههای آب معدنی می‌توان به گسترش صنعت توریسم و جلب

آب معدنی، علاوه بر تخصیص امکانات فوق، به ایجاد فضاهای سبز، باشگاههای ورزشی خصوصاً ورزشهای آبی چون شنا، واترپلو ویا ورزشهای چون کوهنوردی، ایجاد ششمه جهانگردی جهت راهنمایی مسافران، نصب تابلوهای ویژه‌ای که خصوصیات واهمیت آبهای چشمه‌ها را خصوصاً در آب درمانی بیان دارند، اقدام نمود وبرخی از یادمانهای توریستی را دراین نقاط ایجاد کرد.

(۱۱) توسعه وتبلیغ در خصوص اهمیت وموقعیت امکانات ایجاد شده در چشمه‌های آب گرم معدنی از طریق سازمانهای چون صداوسیما، توزیع بروشورهای تبلیغاتی همراه با عکسهای رنگی و ... ضرورتی اجتناب ناپذیر است. □

گرم این استان باید در نظر گرفت این که مشتاقان دیدار از این چشمه‌ها در بشیاری از موارد، مردمان و مسافرانی از نقاط مختلف کشورمان هستند که از نظر بضاعت مالی در حد چندان بالایی نیستند. لذا باید توجه داشت که امکانات تفریحی و رفاهی اطراف ایستگاه آب معدنی فقط منجر به ایجاد هتلها و ویلاهای گران‌قیمت نشود. بلکه می‌توان با ایجاد ساختمانهای نسبتاً ساده یا ارائه امکانات نازل‌تر در واقع بخشی از عدالت اجتماعی را در خصوص گذران اوقات فراغت هم میهنانمان ایفا کرده باشیم. از همه موارد ذکر شده مهمتر این که ایجاد یک سازمان منظم در خصوص بهره‌برداری از چشمه‌های آب گرم استان هرمزگان ویا سایر نقاط کشور ضروری به نظر می‌رسد. تا اینکه با مدیریتی اصولی بتوانیم از این منبع خدادادی در جهت ارز آوری ویا توسعه سطح درآمد واشتغال وگذران اوقات فراغت استفاده نماییم.

نتایج وپیشنهادات:

منابع وماخذ

- ۱) بختیاری، مجید- راهنمای مفصل ایران، جلد ۲۲ استان هرمزگان، انتشارات گیتاشناسی، ۱۳۶۹.
- ۲) جنیدی، محمدجواد- چشمه‌های معدنی ایران، انتشارات دانشگاه تبریز، سال ۱۳۴۸ شمسی.
- ۳) درویش زاده، علی وهمکار- زمین شناسی ایران، انتشارات مرکز تربیت معلم، سال ۱۳۶۳ شمسی.
- ۴) رهنمای، محمد تقی - توانهای محیطی ایران، انتشارات مسکن و شهرسازی، سال ۱۳۷۰ شمسی.
- ۵) شکوهی، حسین- مقدمه‌ای بر جغرافیای جهانگردی، انتشارات دانشگاه تبریز.
- ۶) غفوری، محمدرضا- شناخت آب معدنی وچشمه‌های معدنی ایران، انتشارات دانشگاه تهران، سال ۱۳۶۶ شمسی.
- ۷) فاضلی، مهین- آبهای معدنی ایران، گروه جغرافیای رامسر و جاذبه‌های توریستی آن، گروه جغرافیا اصفهان، سال ۱۳۷۳ شمسی.
- ۹) مجموعه مقالات سمینار اصفهان وجاذبه‌های ایرانگردی و جهانگردی، اداره کل فرهنگ وارشد اسلامی اصفهان، سال ۱۳۷۴ شمسی.
- ۱۰) وفادار، عزیز- آبهای گرم سرعین در جوار شهر تاریخی اردبیل، گروه جغرافیا، اصفهان سال ۱۳۵۶ شمسی.
- ۱۱) هوشمندزاده، عبدالرحیم- زمین شناسی ایران، آبهای معدنی وگرم، انتشارات سازمان زمین شناسی، سال ۱۳۷۲ شمسی.
- ۱۲) تحقیقات ومشاهدات نگارنده.

- ۱) درجهان امروزه، به واسطه گسترش ارتباطات، توجه به گذران اوقات فراغت، توسعه حمل‌ونقل، افزایش درآمد در جامعه و ... توریسم، به عنوان یک صنعت مد نظر می‌باشد.
- ۲) کشورهای جهان از جمله ایران با استفاده از مواهب طبیعی، فرهنگی باستانی و تاریخی درصدد توسعه صنعت توریسم وگسترش جهانگردی می‌باشند.
- ۳) در مقایسه ایران با کشورهای صنعتی، صنعت توریسم در کشور ما حالتی نوپا دارد که جهت توسعه آن نیازمند اتخاذ استراتژی دراز مدت می‌باشد.
- ۴) وجود توانهایی طبیعی چون اقلیم، توپوگرافی، دریا ودریاچه‌ها، رودخانه‌ها، جنگل و چشمه‌های آب معدنی جهت توسعه صنعت توریسم باید مورد توجه متولیان کشور قرار گیرد.
- ۵) استان هرمزگان در توسعه صنعت توریسم با تکیه بر چشمه‌های آب معدنی دارای قابلیت‌های بالایی است.
- ۶) می‌توان چشمه‌های آب گرم معدنی استان هرمزگان را درآب درمانی، صنعت، کشاورزی وجهانگردی مورد بهره‌برداری قرار داد.
- ۷) امکانات وتأسیسات توسعه قابلیت‌های چشمه‌های آب گرم محدود است. همچنین بسیاری از چشمه‌ها برای سیاحان ومسافران ناشناخته باقی مانده‌اند.
- ۸) در بهره‌برداری علمی ودقیق از چشمه‌های آب گرم اتخاذ یک مدیریت سازمان یافته ضرورت دارد.
- ۹) جهت استفاده بهینه از چشمه‌های آب گرم خصوصاً در صنعت توریسم نیازمند ایجاد امکانات وتاسیساتی چون استخر شنا، حمام، مراکز خوابگاهی وسکوتی، ایجاد هتل، ایجاد پایگاههای آب درمانی با نظارت پزشکان، ایجاد شبکه‌های ارتباطی، مراکز پژوهشی وغیره... می‌باشیم.
- ۱۰) جهت جذب شمار بیشتری از مسافران باید در اطراف ایستگاههای

13) Johnston Rjetal the Dctionery of Human Geography. London Bleck WELL.1988.